

kwelijk te ver-
van taalgebruik,
voor het gere-

og, omdat over
of niet gerecht-
en in haar of
nologie, al veel
in slechts twee

het al of niet
e van Christus'
n bloed in het
e had de geloof-
tie genoemd²),
ande Franche
lezen zin uitge-
nwel had daan-
gen, en moeten
eenheid met de
ebleken was⁴).
epraat⁵). Zeker
ar geen mensch
eren ervan ge-
het substantie-
(met Christus),
nen verketterde
woorden eerst
k al omdat men
a. Net zoo min

len dogmaticus
van zijn hoofd-
m, die zich uit-
dat het n.l. on-
soluete oneindig-
lijke substanties
: maar dat voor
einde van alle
blijkt wel hier-
nde, tevens met
naar P. Bayle
nu is iemand
n: in wat voor
? Hoe ingewik-
e discussie vat-
dat De Moor
er nog eens
Bayle, ook nog
onden. En, als
et probleem te
Supplement, bl.

it veritas, minime
nobis, simul etiam
Quamobrem non
'ita etiam sicut
m cum eo vitam
à ce qu'il vienne
oyons que par la
it il nous nourrit
son sang. (Con-
rejetée l'opinion
not de substance
e n'entend aucune
t du rapport à la
ie, très-étroite et
rist lui-même est
y a aucune con-
qui soit si étroite;
que la substance,
compose quelque
rtu et ce qui est
oit par ce moi

gestaltete diese
paroles que l'on
la Rochelle ten-
qui ne veut
sans préjudice
pour ne se servir
e mot Substance
tiller, Bekenntnis-

hebben aange-
van de Jood-
langrijke rol
n macht, dan
gd. Allereerst,
ale Bank van
een welkome
ts, omdat de
le, om in een
is dan ook
ing van Jeru-
sche getuigen
en, dan was
er terecht ge-
d gelijk Bar-
die zijn volge-
had met de
st mogelijken
el-vesting toe-
ou herstellen.
gebleken zijn,
an den Naza-
Tempel te be-
dubbelzinnige
alsch profeet
lijk het San-
ide, een ver-
eer had kun-
ener rebellen-
che raad zijn

83, komt hij nog eens op de zaak terug, citeert Van Schoven, die beweert, dat het substantiebegrip van Spinoza een ander is, dan het gewone, en laat Leydecker nog eens flink uitvaren tegen Spinoza's terminologie. Ruim twee bladzijden worden er nog aan gewijd. Nu moge men denken, zoo men wil over de betekenis van dergelijke debatten, — dit zal toch hoop ik, duidelijk zijn, dat men óók inzake de substantie-liteit van de materie, en van de ziel, eerst geduldig vragen moet: wat bedoelt de ander met den term? Anders krijgt men strikt wetenschappelijk geharrewar, ontijdig geworpen in de kerkelijke samenwoning dergenen, die aan de kerkelijke papieren zich hebben gebonden vóór God, en wier handteekening ik voor weloordachte gehandhaafde acte houd, totdat het tegendeel blijkt.

Dit blijken nu ontbreekt in de besproken plaatsen van Prof. Hepps brochure.

Aan twee bijzonderheden wil ik dit nog nader adstrueeren.

Allereerst let ik hier op wat hij schrijft op bl. 71. Daar belijdt Prof. Hepp, dat hij het substantiebegrip niet alleen van Cartesius, Spinoza en Kant verwerpt (ten deele hebben dat de gereformeerden uit de klassieke eeuw ook al gedaan), doch dat hij het substantiebegrip óók van Aristoteles en Thomas van Aquino verwerpt. Prachtig! Het bestrijden daarvan behoort m.i. mede tot de best geslaagde diensten, die de door Prof. Hepp bestreden „richting“ (inclus de „Homerussen“) aan Kerk en theologie bewezen hebben. Maar nu verder? Prof. Hepp geeft toe, dat het substantiebegrip „in onzen kring“ nog niet uitgewerkt is. Ook dat is juist. Men behoeft maar Woltjers rede van daar even naast Bayle's „Christelijke Wereldbeschouwing“ te leggen, om dit een vertrouwde waarheid te vinden. Maar zie, nu heeft Prof. Hepp, gelijk hij meedeelt, zelf een proeve van substantiebegrip gegeven (bl. 71). Deze proeve is nog niet gepubliceerd; we kunnen er dus niet meer van zeggen. Maar we vragen ons wel af: als Prof. Hepp zelf zijn concept nog maar een proeve noemt, bewijst dit dan niet, dat de zaak ingewikkeld genoeg is, en dat men er thans zoo niet mee komen moet tot de kerken, die haar confessie hebben, als uitdrukking van geloof, en als formulier van eenigheid, óók dergenen, die een onderscheiden substantiebegrip hebben voorgedragen tot op den huidigen dag? Ik denk weer aan de zware termen: oorspronkelijkheidslekte, deformatie, byblicisme; en ik reik onwillekeurig uit reactie de hand aan wie ik in zulke woorden onrechtvaardig bejegend acht. Niet om te zeggen: uw meening is de mijne. Wel om te zeggen: gij zijt te ernstige figuren, dan dat ge zoo moet worden „belicht“ voor het gereformeerde volk. En wat Prof. Hepps eigen proeve van substantiebegrip betreft: best mogelijk, dat hij een belangstellend oor ook bij mij hebben zal, als hij ze gaat publiceren — in een rustig-collegiaal omgang met de „Homerussen“, die in de filosofie wel ter dinge bedreven zijn (zie boven). Maar ik moet toch opmerken, dat zijn substantiebegrip (anders behoefde 't geen proeve te heten), toch ook niet in de belijdenis verwerkt is. Evenmin waarschijnlijk, als dat van de door hem bestreden Homerussen. En wat is dan daarin het onderscheid tusschen den éénen en den anderen „Homerus“? Het onderscheid ten aanzien van de confessionele trouw in dezen? Dat zal, als er onderscheid is, eerst kunnen blijken uit den inhoud, de consequenties, de onderstellingen van het substantiebegrip, over en weer. Eerst daarna kan men over de confessie spreken.

En nu tenslotte: Prof. Hepp heeft op bl. 10 ons zeer teleurgesteld. Daar zou hij het bewijs leveren, dat het voortbestaan der ziel na den dood uitdrukkelijk geloofend wordt door de z.l. confessioneel-afwijkende richting. Natuurlijk spitst ieder hier de ooren, ieder, die den heer A. Janse heeft hooren verzekeren, dat er niemand is, die het voortbestaan der ziel in twijfel trekt, niemand onder hen, op wie Prof. Hepp blijkbaar het oog heeft. Zal — zoo vraagt men zich af — Prof. Hepp niet al zijn best doen,

doel bereikt: een bruikbare aanklacht voor Pilatus om Jezus als oproerling met den rebellendood: de kruisiging, te straffen.

Maar het loopt Kajafas zeldzaam tegen. Het is smartelijk voor hem, dat, naar de Joodsche wet, hun getuigenis niet bewijskrachtig was. Jezus laat dan, door te zwijgen, des te duidelijker en te pijnlijker zien in wat voor impasse Zijn proces op deze wijze gekomen is. Het geding is op een dood punt gekomen.

Kajafas heeft echter nog meer pijlen op zijn boog. Wanneer hij Jezus niet kan veroordeeld krijgen op grond van overtreding tegen het 5e gebod van de wet des Heeren, dan wil hij dat zien te doen op grond van Godslastering, van zonde tegen het derde gebod. En gelijk Prof. Schilder aange- toond heeft, is dat voor den Heiland een overwinning met beving geweest. („Christus in Zijn Lijden“, II. 518/519 cf. 294 v.v.; 305—308). De vraag is nu, hoe het met de tweede aanklacht van Kajafas geloopt is. Allereerst is toch merkwaardig, dat de hoogepriester wist, dat Jezus zich aan godslastering schuldig gemaakt heeft. Voorts, dat hij voor deze aanklacht geen getuigen heeft laten komen. Volgens Zijn eigen woorden is dat ook totaal overbodig, omdat de Joodsche Raad de godslastering uit Christus' eigen mond gehoord heeft. Jezus moet dus op Kajafas' vraag (Matth. 26:63) in Zijn antwoord den God Israëls gelasterd hebben en daar de rechters het zelf als getuigen

vooral na deze pertinente verklaring, om zijn bewering in dezen óf te herroepen, óf met vele stringente bewijzen te staven?

Ja, men vraagt het zich af. Maar het bewijs is m.i. niet geleverd. Ik schrijf dat, niet om eenige adhaesie-betuiging aan een zakelijke meening te geven, hetzij aan die van Prof. Hepp, hetzij aan de door hem bestredene. Ik schrijf het echter wel, om nog eens te onderstrepen, dat het bekende synodale voorstel der acht (de zaak nog eens rustig bekijken), van achteren gerechvaardigd wordt, en het trommelvuur, dat daartegen geopend is, nog steeds nalaat, zijn noodzaak te bewijzen, met name op dit zeer gewichtige punt.

Prof. Hepp voert ten bewijze van zijn stelling, dat „men“ inderdaad het VOORTBESTAAN der ziel loochent, volgend citaat aan (van een ongenoemd auteur):

„Wat de mensch ook achterlaat — hij kan een arm „missen, hij kan z'n bewustzijn verliezen, hij kan zijn „leven verliezen, hij kan dan heel zijn stoffelijke „organisatie en zijn bestaan als levende ziel kwijt- „raken en 'doodde ziel' worden — nochtans blijft hij „voortbestaan, nochtans is hij bij Vader Abraham of „in de pijn, nochtans heeft hij vingers en dorst en „denkt hij aan z'n vroeger leven op aarde en aan „z'n broeders.“

Prof. Hepp teekent dan zijnerzijds daarbij aan:

„Hier heeft men het dus. De mensch kan zijn leven „verliezen en dan heel zijn stoffelijke orga- „nisatie en zijn bestaan als levende ziel „kwijt raken en 'doodde ziel' worden. Wie „zijn bestaan als levende ziel kwijt raakt, bestaat „immers als 'levende ziel' — en in die betekenis is „'ziel' volgens den auteur alleen acceptabel — niet „meer voort. Misverstand is alzoo buitengesloten.“

Indien dit nu het bewijs is, dat het voortbe- staan der ziel geloofend wordt, kan ik het bewijs niet overtuigend achten. Het substantiebegrip komt natuurlijk ook hier in geding. Bestaan als ziel is wat anders dan het bestaan van de ziel.

Maar ik heb reeds teveel ruimte in één nummer in beslag genomen. Ik hoop volgende week nog een en ander op te merken.

K. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Kerkelijk en onkerkelijk Nederland.

VII.

Kerkelijke gezindte der Academisch geïnduceerden.

De uitkomsten der volkstelling 1930 zijn niet bemoedigend; de cijfers, welke we tot dusverre noemden, spreken een sombere taal. Een belang- rijk gedeelte van ons volk wil van God niets weten. Het weigert den Schepper te erkennen en zich voor Hem te verootmoedigen; het heeft geen begeerte naar Gods leiding, en stoot de liefde- volle hand van den Hemelschen Vader ruw weg. Hoevelen zijn er ook niet, die geheel achteloos aan Hem voorbijgaan, die niets van God weten, die leven als de heidenen en verbaasd opkijken, wanneer een boodschap van den Regeerder der wereld tot hen komt.

We hebben den vorigen keer gezien, dat in het bijzonder onder de arbeiders de afval zeer groot is, vooral de grootindustrie heeft veel slachtoffers gemaakt. Daar waar de mensch het meest in de massa verdwijnt, daar waar zijn persoonlijkheid verloren dreigt te gaan, verwerpt hij den Redder, die den gebondene wil vrijmaken, die hem in zijn volle waardigheid wil herstellen, door Wiens werk alléén hij zijn individualiteit kan behouden. Wie zich een schepsel Gods weet, verliest zijn per-

gehoord hebben is het vonnis duidelijk genoeg. Vooral is dan de vraag waarin dan toch deze zonde tegen het derde gebod gelegen was. Nu verdient alle aandacht o.i. een verklaring door Bornhäuser gegeven in zijn: „Zum Petrus bekennnis und zur Hohenpriesterfrage“. Toetsing van zijn argumenten moeten wij overlaten aan de vakgeleerden.

Dat nu Kajafas Jezus kon ondervragen over de vraag of Hij inderdaad de zoon van den leven- den God was, was hem mogelijk gemaakt door het verraad van — Judas! Judas toch had in den kring der twaalfen gehoord hoe Jezus door Petrus en de anderen was aanvaard, niet alleen als Mes- sias, maar ook in Zijn Messias-zijn, als Zoon van den levenden God. En dat hield nu niets minder in, dan dat Jezus aanvaardde de belijdenis van Petrus, dat Hij was de Zoon van J a h w e, van den Verbondsgod. En dat nu was naar Jood- sche beschouwing godslasterlijk; wat met den dood gestraft moest worden. Vandaar dan ook, dat Jezus aan de twaalfen verbiedt om hiervan ook maar één woord te reppen. (Matth. 16:15—17).

Want daardoor zouden zij een ontijdig einde gemaakt hebben aan Zijn optreden en Zijn dood verhaast hebben, menschelijkerwijs gesproken. Maar zie nu, in Joh. 6:68 v.v., waar deze zelfde Petrusbelijdenis besproken wordt, wordt door Christus terstond gewezen op het feit, dat een van hen Hem verraden zou. (Joh. 6:70). De groote

soonlijkheid nooit; wie God verlaat, gaat in het stof ten onder.

Vooraf voor het Protestantsche deel der bevol- king zijn de cijfers, die op de beroepen betrekking hebben, over het algemeen ongunstig. Ongeveer de helft van alle Nederlanders was in 1930 Pro- testant. Van allen, die in een beroep werkzaam waren echter slechts 45 %; Roomsche-Katholieken en onkerkelijken samen omvatten daarentegen 51 %. In de industrie daalt het percentage der Protestanten tot 40; dat der beide andere genoemde groepen stijgt tot 56. Bij de arbeiders en andere ondergeschikten in de industrie zijn de cijfers nog lager: 39,4 % van hen zijn Protestant; 59 % R.-K. en onkerkelijk. In den „Landbouw“ hand- haven de Protestanten zich goed, evenals in enkele kleinere bedrijven.²) Hoe groot de betekenis der traditie, hoe geringer blijkbaar het aantal onkerkelijken, en omgekeerd. Mede daarom ver- liezen zooveel in de groote stad en in het groot- bedrijf God uit het oog. Het grootbedrijf is traditie- loos.

Zeer dikwijls gaan lage cijfers bij de „onkerke- lijken“ ook gepaard met hooge cijfers voor de Katholieken; de Protestanten blijven meestal ach- ter.³) Men mag echter niet vergeten, dat talrijke industrieën in overwegend Katholieke provincies of provinciegedeelten gevestigd zijn. (Zuid-Neder- land, Twente.)

Bij de „academisch geïnduceerden“ is echter het Protestantsche deel der bevolking veel beter ver- tegenwoordigd. Hier zijn het vooral de Katholie- ken, welke een veel te laag cijfer hebben. Daaren- tegen is het getal in de rubriek „geen kerkelijke gezindte“ zeer hoog.

De volgende tabel geeft een duidelijk overzicht. Kerkelijke gezindte der academisch geïnduceerden.

	Man	Vrouw	Totaal	Kerk. gez. der bevolk. 20 jaar en ouder
Protestanten . . .	46.9 %	43.9	46.7	48.0
R.-K.	14.8	7.7	14.3	34.0
Israëlieten . . .	2.5	3.8	2.6	1.7
And. Kerk. gez. .	3.2	3.6	3.2	2.2
Geen Kerk. gez. .	32.5	40.8	33.1	14.0

Het onderzoek omvatte 21658 mannen, 1849 vrou- wen, totaal 23507 personen. Van elke 1000 gestu- deerde mannen waren dus 469 Protestant, van elke 1000 gestudeerde vrouwen 439, van elke 1000 gestudeerden (mannen en vrouwen samen) 467.

Van alle personen boven 20 jaar waren per 1000, 480 Protestant. Deze cijfers komen dus vrij- wel overeen.

De gegeven getallen moeten echter een correctie ondergaan. De Roomsche-Katholieke theologen heb- ben voor het allergrootste deel hun opleiding aan speciale kerkelijke inrichtingen ontvangen. Zij komen dus niet in de statistiek voor. Dat is ook het geval met alle Protestantsche theologen, welke niet aan een Universiteit hun opleiding ontvingen.

Worden de R.-K. geestelijken (3895) bij de „aca- demici“ gerekend, dan ondergaan de cijfers een belangrijke wijziging. De bewerkers der statistische gegevens verzuimen helaas om ook op overeen- komstige wijze het aantal der Protestantsche theo- logen te vermeerderen. Zij beschikken blijkbaar niet over de noodige inlichtingen. Ook telden zij, naar zij zelf mededeelen, een aantal R.-K. geeste- lijken dubbel. Immers onder hen bevinden zich talrijke personen, die in een andere faculteit (b.v. die der letteren en wijsbegeerte) een graad behaal- den. Het was onmogelijk om deze uit de groote groep der R.-K. theologen af te zonderen. De cor- rectie, welke op de genoemde wijze aangebracht is heeft dus slechts betrekkelijke waarde.

Ook de andere correctie schenkt weinig bevredi- ging. Men liet een oogenblik alle theologen weg, en bepaalde daarna de verhoudingen. Nu lijden

moeilijkheid bij de verklaring is nu steeds ge- weest hoe het verraad bij dit verhaal past in Joh. 6. Maar dat is nu duidelijk, indien kan aangetoond worden, dat Jezus Zich als Zoon van Jehovah heeft laten belijden door de Zijnen. Bij Johannes wordt dan het verlangen van Christus om dit vooralsnog strikt geheim te houden vooronder- steld. Maar toch, zegt nu Johannes, heeft een van hen het geheim verraden! Waardoor zal deze dan den Heiland verraden? Hij zal verraden, dat Jezus de belijdenis van Petrus aanvaard heeft en daar- door een aanspraak deed gelden, die als godslaste- ring moest worden beschouwd en Hem des doods schuldig maakte. We willen een volgend maal dit trachten aan te toonen!

Maar vooropgesteld nu, dat het voorafgaande juist is, dan valt te verstaan van hoe geweldige betekenis Jezus' antwoord op den eed van Kajafas geweest is. Dan belijdt Hij zelf voor de ooren van Israëls rechters, van de „goden“ (Psalm 82), dat Hij Zoon van J e h o v a h is. En dan is Zijn zwijgen op Kajafas' spreken: „Gij hebt Zijn godslastering gehoord“ en op de uitspraak van Zijn rechters: „Hij is des doods schuldig“ een welsprekende be- vestiging geweest en een verzekering van Zijn zijde: „Ge hebt Mijn woorden goed begrepen. Wat gij godslastering noemt, daar maak ik aanspraak op en als gij Mij daarvoor wilt doden, dan wil ik met Mijn dood deze aanspraak bevestigen“.

B.

D. K. W.